

А. В. Кириченко,

к. е. н., старший викладач кафедри фінансів і кредиту

Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

О. В. Лаштаба,

студентка ОКР "Магістр"

Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ (НА ПРИКЛАДІ МАНЬКІВСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ ТАЛЬНІВСЬКОЇ МДПІ У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ)

A. Kyrychenko,

PhD, senior lecturer in finance and credit, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

O. Lashtaba,

student education level "Master", National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF TAX CONTROL (OF MANKIVSKIY BRANCH OF TALNIVSKA ISTI IN CHERKASY OBLAST)

Проведено аналіз динаміки показників діяльності, що характеризують ефективність податкового контролю Маньківського відділення Тальнівської МДПІ.

Analyzed the dynamics of performance indicators have been conducted which characterize efficiency of tax control of Mankivskiy branch of Talnivska ISTI.

Ключові слова: податковий контроль, ефективність, таксономічний аналіз, коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень, коефіцієнт своєчасності надходжень платежів у бюджет, коефіцієнт економічної ефективності податкового контролю.

Key words: tax control, efficiency, taxonomic index, coefficient of implementation of scheduled tax revenues, coefficient of timeliness implementation of revenues payments into the budget, coefficient of economic efficiency of tax control.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На данному етапі розвитку економіки України організація ефективного податкового контролю набуває важливого значення, оскільки рівень доходів зведеного бюджету безпосередньо залежить від ступеня ефективності діяльності податкових органів, що здійснюють податковий контроль. Механізм здійснення контролю за виконанням дохідної частини бюджету, що визначає передумови належного і своєчасного фінансування видатків бюджету, потребує негайного вдосконалення. Для цього необхідно оцінити рівень ефективності проведення податкового контролю та виявити чинники, що його визначають.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням питання оцінки ефективності податкового контролю займалися такі вітчизняні дослідники, як Б.А. Карпінський [2], І.В. Литвинчук [3], В.А. Онищенко [4], А.П. Чередніченко [5], О.А. Шевчук [6] та ін. Водночас дослідження ефективності податкового контролю, попри публікації з цієї проблематики, все ще залишається логічно незавершеним. Відтак, значущість ефективності податкового контролю зумовлюють необхідність продовження досліджень у цій сфері.

МЕТА РОБОТИ

Оцінити ефективність діяльності Маньківського відділення Тальнівської МДПІ у Черкаській області у сфері податкового контролю, провести аналіз динаміки показників діяльності відділення. Застосувати так-

сономічний аналіз для всебічної оцінки ефективності податкового контролю цього відділення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні органи державної податкової служби України змінюють підходи до організації і проведення документальних перевірок, підвищують вимоги до попереднього відбору суб'єктів підприємницької діяльності для перевірок, впроваджують у життя нові критерії відбору платників для включення до плану-графіка проведення документальних перевірок. Якщо раніше усі підприємства підлягали перевірці один раз на 2 роки, то тепер — лише ті платники, які мають високий ступінь ризику ухилення від оподаткування.

У Маньківському відділенні Тальнівської МДПІ у Черкаській області пріоритет у сфері податкового контролю у 2009—2011 рр. надавався перевіркам ризикових груп суб'єктів господарської діяльності, підприємств оптово-роздрібною торгівлі й будівельної галузі.

Головною метою цього рішення стало формування ідеології партнерства, недопущення невмотивованого податкового тиску та обмеження втручання державних органів у господарську діяльність платника.

Внесено зміни до процедури планування перевірок та розроблено автоматизовану систему по відбору платників до перевірки з використанням ризикоорієнтованої системи.

Для оцінки організації контрольної роботи податкового органу на практиці звичайно використовуються

Таблиця 1. Результати проведення податкових перевірок Маньківським відділенням Тальнівської МДПІ у черкаській області за 2009–2011 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення 2011р. від 2009 р.
Зареєстровано суб'єктів підприємницької діяльності	1353	1371	1286	- 4,95%
Сплачують податки	1353	1371	1286	- 4,95%
% сплачуючих	100	100	100	-
Донараховано зобов'язань за результатами контрольно-перевірочної роботи, тис грн.	17,9	13,4	2,1	Зменшився у 8,5 разів
з них сплачено до бюджету, тис грн.	17,9	13,4	2,1	Зменшився у 8,5 разів
Донараховано на 1 порушника (в середньому), грн.	547	432	87,5	Зменшився у 6 разів

Джерело: розраховано автором на підставі даних Маньківського відділення Тальнівської МДПІ.

такі показники, як кількість документальних перевірок організації чи фізичних осіб (усього і на одного середньооблікового працівника), сума донарахованих податків і штрафних санкцій (усього і до обсягу податків, що надійшли у цілому по інспекції), відсоток стягнених платежів до загальної суми донараховань тощо. Порівняння податкових служб за цими показниками дозволяє акцентувати увагу на недоліках у контрольній роботі і розробляти заходи щодо їх усунення. Однак існуючу систему показників оцінки ефективності контрольної роботи ще не можна визнати цілком сформованою й оптимальною. Якість податкового контролю повинна визначатися також такими характеристиками: вірогідність результатів перевірок, повнота охоплення, обсяг і періодичність контрольних дій та ін.

Ефективність системи податкового контролю в остаточному підсумку визначається ступенем збирання податків або величиною донарахованих податків та динамікою її зміни (зниженням останнього показника як в абсолютному, так і відносному вираженні).

Розглянемо результати проведення податкових перевірок на прикладі діяльності Маньківського відділення Тальнівської МДПІ у Черкаській області (табл. 1).

Дані таблиці 1 свідчать, що кожен із зареєстрованих платників податків їх сплачує, крім того, донараховані за результатами контрольно-перевірочної діяльності суми податків і зборів завжди в повному обсязі сплачуються до бюджету. Це свідчить про ефективну роботу Маньківського відділення Тальнівської МДПІ.

Зменшення донарахованих зобов'язань у 2011 р. у 8,5 разів, порівняно з 2009 р., пояснюється впровадженням електронної звітності. Головною причиною цього є те, що більша частина платників податків Маньківського району не самостійно відправляють звітність, а користуються послугами центру обслуговування платників податків, таким чином отримуючи додаткову консультацію і перевірку звітності перед її подачею. Що, у

свою чергу, значно зменшує кількість помилок, які могли б призвести до нарахування різного роду санкцій.

Проте, таку ефективність діяльності можна пояснити також і відносно невеликою кількістю суб'єктів підприємницької діяльності, яким надаються послуги, що надає змогу проконтролювати кожного.

Сьогодні, враховуючи головну мету податкового контролю — наповнення бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів, яка відповідає завданням економічної й соціальної політики держави, для оцінки його ефективності доцільно використовувати такі показники:

— коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень, який розраховується як відношення фактичних податкових надходжень до планових, позитивним є значення коефіцієнта, що дорівнює або більше 1 за умови науково обгрунтованого планування податкових надходжень;

— коефіцієнт своєчасності надходжень платежів у бюджет. Він розраховується як відношення платежів, які вчасно, у запланований звітний період, надійшли в бюджет до нарахованих за звітний період податкових платежів;

— загальний коефіцієнт ефективності податкового контролю можливо визначати, якщо умовно прийняти суми донараховань за результатами контролю у відповідному звітному періоді за 1, тоді у разі фактичного надходження до бюджету всієї донарахованої суми податковий контроль є ефективним, менше 1 — неефективним [2, с. 377].

Відносно сум донарахованих податків і штрафів, то врахуванню у складі податкової заборгованості повинні підлягати тільки ті донараховані суми за актами перевірок, які дійсно встановлені з порушенням законодавства і не оскаржуються платником податків у встановленому законом порядку.

Розраховуємо ці коефіцієнти за даними Маньківського відділення Тальнівської МДПІ (табл. 2).

Таблиця 2. Розрахунок показників для оцінки ефективності діяльності Маньківського відділення Тальнівської МДПІ за 2009–2011 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Вихідні дані			
Заплановані податкові надходження, тис грн.	25299,6	31345,8	34644,9
Фактичні податкові надходження, тис грн.	26820,2	32802,8	37768,3
Податкові зобов'язання, що вчасно надійшли до бюджету, тис грн.	26820,2	32802,8	37768,3
Донараховано зобов'язань за результатами контрольно-перевірочної роботи, тис грн.	17,9	13,4	2,1
з них сплачено до бюджету, тис грн.	17,9	13,4	2,1
Розрахункові дані			
коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень	1,06	1,04	1,09
коефіцієнт своєчасності надходжень платежів у бюджет	1,0	1,0	1,0
загальний коефіцієнт ефективності податкового контролю	1,0	1,0	1,0

Джерело: розраховано автором на підставі даних Маньківського відділення Тальнівської МДПІ.

Таблиця 3. Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника ефективності проведення податкового контролю

Роки	Рівень зібраних податкових надходжень, тис грн (X_1)	Коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень (X_2)	Коефіцієнт своєчасності надходження платежів у бюджет (X_3)	Загальний коефіцієнт ефективності податкового контролю (X_4)	Коефіцієнт економічної ефективності податкового контролю (X_5)	Рівень податкового боргу, тис грн (X_6)	% платників, що сплачують податки (X_7)	Питома вага витрат, % (X_8)
2009	26820,2	1,06	1,00	1,00	81,31	4388,5	100	1,23
2010	32802,8	1,04	1,00	1,00	93,34	4878,6	100	1,20
2011	37768,3	1,09	1,00	1,00	94,33	5868,8	100	1,07

Джерело: розраховано автором на підставі даних Маньківського відділення Тальнівської МДПІ.

Таблиця 4. Матриця спостережень

X	26820,2	1,06	1,00	1,00	81,31	4388,5	100	1,23
	32802,8	1,04	1,00	1,00	93,34	4878,6	100	1,20
	37768,3	1,09	1,00	1,00	94,33	5868,8	100	1,07

Джерело: розраховано автором.

Таблиця 5. Матриця стандартизованих значень

Z	0,83	1,00	1,00	1,00	0,91	0,87	1,00	1,05
	1,01	0,98	1,00	1,00	1,04	0,97	1,00	1,03
	1,16	1,03	1,00	1,00	1,05	1,16	1,00	0,92

Джерело: розраховано автором.

Таблиця 6. Елементи розрахунку коефіцієнта таксономії

C_{2009}	0,4904	d_1	0,7706	K_1	0,2294
C_{2010}	0,2769	d_2	0,4351	K_2	0,5649
C_{2011}	0,0412	d_3	0,0647	K_3	0,9353

Джерело: розраховано автором*.

Проаналізувавши обчислені у таблиці 2 коефіцієнти, можна зробити висновок про ефективність роботи цієї ДПІ. Податкові платежі надходять вчасно, у повному обсязі, та розмір фактично сплачених податкових зобов'язань більший, ніж заздалегідь планується.

Актуальним на сьогодні є розрахунок інтегрального показника ефективності податкового контролю, основою якого є таксономічний метод, що узагальнює вплив великої кількості факторів, які всебічно характеризують рівень ефективності податкового контролю [1].

Для оцінки ефективності організації податкового контролю у Маньківському відділенні Тальнівської МДПІ в динаміці використано такі основні показники: рівень зібраних податкових надходжень, коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень; коефіцієнт своєчас-

ності надходжень платежів у бюджет; загальний коефіцієнт ефективності податкового контролю; коефіцієнт економічної ефективності податкового контролю; рівень податкового боргу; відсоток платників, які сплачують податки; питома вага витрат у податкових надходженнях.

Таксономічний аналіз ефективності податкового контролю Маньківського відділення Тальнівської МДПІ за період із 2009 р. по 2011 р. наведено в табл. 3.

Наступним кроком є формування матриці спостережень (X), що включає в себе показники (елементи матриці), виражені в спеціальних одиницях виміру (табл. 4).

Необхідно стандартизувати показники, визначивши середнє значення за кожним із них, оскільки матриця спостережень містить показники з різними одиницями виміру (табл. 5):

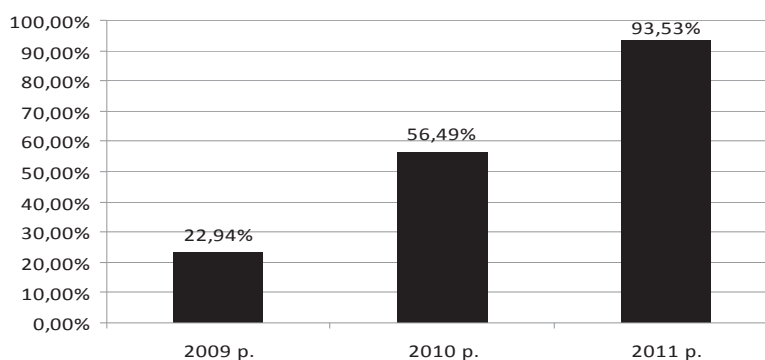

Рис. 1. Динаміка змін коефіцієнта таксономії

Джерело: розроблено автором.

$$X_{1\text{ сеп}} = 32\,463,77; \quad X_{2\text{ сеп}} = 1,06; \quad X_{3\text{ сеп}} = 1,00; \quad X_{4\text{ сеп}} = 1,00;$$

$$X_{5\text{ сеп}} = 89,66; \quad X_{6\text{ сеп}} = 5\,045,30; \quad X_{7\text{ сеп}} = 100,00;$$

$$X_{8\text{ сеп}} = 1,17.$$

Стандартизація показників проводиться за формулою:

$$Zi = \frac{xi}{x\text{сеп}} \quad (1).$$

Проведемо розподіл усіх ознак на стимулятори і дестимулятори. Критерієм цього розподілу виступатиме характер впливу кожного з показників на кінцевий результат. Ознаки, які надають позитивний (стимулюючий) вплив на загальний рівень розвитку об'єкта, називаються стимуляторами і набувають максимальних значень, а ознаки, що уповільнюють розвиток даного об'єкта, — дестимуляторами і набувають мінімальних значень. На основі цього розподілу побудуємо вектор-еталон, елементи якого мають координати X_{0i} та формулюються зі значень показників за формулою:

$$\begin{cases} X_{0j} = \max X_{ij} \\ X_{0i} = \min X_{ij} \end{cases} \quad (2).$$

У цьому випадку рівень зібраних податкових надходжень, коефіцієнт економічної ефективності та загальний коефіцієнт ефективності податкового контролю, коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень та своєчасності надходжень платежів, а також % платників, що сплачують податки, є стимуляторами, а показник питомої ваги податкових витрат та рівень податкового боргу — дестимулятором, оскільки підвищення рівня ефективності організації податкового контролю може досягатися за критерієм мінімізації витрат на утримання податкових органів та максимізації податкових надходжень і сплачених сум донараховань.

Виходячи з цього, змінні матриці розподілимо таким чином:

$X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_7$ — стимулятори (+);
 X_6, X_8 — дестимулятори (-).

Після цього побудуємо вектор-еталон.

Для ефективного податкового контролю у Маньківському відділенні Тальнівської МДПІ вектор-еталон матиме такі координати:

$$P_0 = (1,16; 1,03; 1,00; 1,00; 1,05; 1,16; 1,00; 0,92).$$

Далі необхідно розрахувати відстань між окремою точкою спостереження і точкою P_0 за формулою:

$$C_{oi} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_{0j})^2} \quad (3),$$

де Z_{ij} — стандартизоване значення j -го показника;
 Z_{0j} — стандартизоване значення j -го показника в еталоні.

З використанням формули маємо результати:

$$C_{o2009} = 0,4904; \quad C_{o2010} = 0,2769; \quad C_{o2011} = 0,0412.$$

Отримана відстань є початковим елементом для розрахунку показника таксономії за формулою:

$$K_i = 1 - d_i \quad (4),$$

$$\text{де } d_i = \frac{C_{io}}{C_o}; \quad C_o = C_{\bar{o}} + 2S_o;$$

$$C_{\bar{o}} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{io}; \quad S_o = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{j=1}^m (C_{io} - C_{\bar{o}})^2}.$$

Отримані результати розрахунку інтегрального показника відображені в таблиці 6.

Побудований таксономічний показник дає змогу системно охарактеризувати зміну значень досліджуваних ознак. Цей показник приймає високі значення при великих значеннях стимуляторів і низькі значення при малих значеннях стимуляторів. Динаміка змін коефіцієнта таксономії наведена на рисунку 1.

Коефіцієнт таксономії у Маньківському відділенні характеризується нестабільністю протягом аналізованих періодів. Найвищий рівень ефективності контрольної роботи податкових органів спостерігається у

2011 р., причому показник таксономії стрімко зростає протягом періоду 2009—2011 рр.

Головними факторами, що вплинули на позитивну динаміку показника та підвищили рівень ефективності податкового контролю у 2011 р. до 93,53 %, є значне збільшення суми податкових надходжень, а також своєчасність сплати усіх податкових надходжень.

Позитивною тенденцією 2011 р. стало зростання обсягу податкових надходжень при зменшенні кількості платників, що фактично сплачують податки. Дані показники у 2011 р. найбільші за аналізований період.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Оцінка ефективності податкового контролю та виявлення факторів, що найбільше впливають на його поглиблення, становить складне завдання, яке має на меті виявлення найбільш важливих показників ефективності податкового контролю. Важливого значення набуває метод таксономічного аналізу, який дозволяє дати узагальнюючу оцінку рівня ефективності організації податкового контролю.

Література:

1. Бойченко А.С. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника ефективності податкового контролю / А.С. Бойченко // Управління розвитком. — 2012. — № 12. — С. 103—106.
2. Карпінський Б. А. Податковий контроль в Україні: концептуальні засади функціонування й удосконалення / Б. А. Карпінський, Н. С. Залуцька // Стан і проблеми оподаткування в умовах ринкової економіки: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конфер. — Донецьк: Дон ДУЕТ, 2006. — С. 375—378.
3. Литвинчук І.В. Податковий контроль: напрями удосконалення / І.В. Литвинчук, Н.М. Бурківська // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. — 2009. — № 2 (48). — С. 190—194.
4. Онищенко В.А. Податковий контроль та напрями підвищення його ефективності: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / В.А. Онищенко — К., 2004. — 16 с.
5. Чередніченко А.П. Податковий контроль в умовах трансформаційної економіки України: Монографія / А.П. Чередніченко. — К.: Аспект-Поліграф, 2005. — 204 с.
6. Шевчук О.А. Оцінка ефективності податкового контролю / О.А. Шевчук // Економіка та держава. — 2013. — № 1. — С. 28—31.

References:

1. Boichenko A.S. Zastosuvannya taksonomicznego analizu dlya viznachennya integral'nogo pokaznika efektyvnosti podatkovogo kontrolyu / A.S. Boichenko // Upravlinnya rozvitkom. — 2012. — № 12. — С. 103—106.
2. Karpinskii B. A. Podatkovii kontrol` v Ukraini: konceptualni zasady funkcionuvannya i udoskonalennya / B. A. Karpinskii, N.S. Zaluc`ka // Stan i problemi opodatkuвання v umovax rinkovoi ekonomiki: Materiali VI Mizhnar. nauk.-prakt. konfer. — Donec`k: Don DUET, 2006. — С. 375—378.
3. Litvinchuk I.V. Podatkovii kontrol`: napryami udoskonalennya / I.V. Litvinchuk, N.M. Burkiv'ska // Visnik ZHDTU / Ekonomichni nauki. — 2009. — № 2 (48). — С. 190—194.
4. Onischenko V.A. Podatkovii kontrol` ta napryami pidvischennya iogo efektyvnosti: avtoref. dis... kand. ekon. nauk: 08.04.01 / V.A. Onischenko — K., 2004. — 16 s.
5. Cherednichenko A.P. Podatkovii kontrol` v umovax transformacijnnoi ekonomiki Ukraini: Monografiya / A.P. Cherednichenko. — K.: Aspekt-Poligraf, 2005. — 204 s.
6. Shevchuk O.A. Ocinka efektyvnosti podatkovogo kontrolyu / O.A. Shevchuk // Ekonomika ta derzhava. — 2013. — № 1. — С. 28—31.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2013 р.